Panaetius Stoacılığı Roma'ya getiren ilk kişiydi. Yunanistan'da çalışmalarını sürdürürken ~~#~~ ünlü Romalı komutan Scipio Africanus ile karşılaştı. Panaetius eğitimini tamamladıktan sonra i.ö. 146 civarında Roma'ya gitti. Orada Scipio'nun kurduğu düşünürlerden, yazarlardan ve devlet adamlarından oluşan entelektüel bir ~~topl~~ grubun parçası oldu. Roma'da on beş yıl kalan Panaetius Scipio ~~ile~~ çevresiyle kurduğu ilişki sayesinde ~~Cumhuriyetin döneminin~~ Roma cumhuriyetinin son döneminde Romalı entellektüellerin başka ve önemli bir grubuna stoacılığı ekmiş oldu. Panaetius İ.S. 129'da Atina'ya döndü ve stoa okulunun başına geçti. ve ölene kadar bu görevini sürdürdü.

Panaetius eski Stoa'nın kimi kosmolojik ve ~~ph~~ psikolojik ilkelerini reddetti ve yöneldiği Roma çevresine uygun bir biçimde (kendi eğilimlerinin de etkisiyle) odak noktasını etik olarak belirledi. Bu alandaki düzenlemelerin temel sorumlusu Panaetius'tur.

Stoa'nın orta dönemindeki ikinci büyük önderi olan Posidonius yaşadığı dönemin en ilginç ve en etkin filozoflarından biriydi. i.ö. 125-114 yılları arasında Atina'da Panaetius'un gözetiminde felsefe çalıştı. Sonra Rhodes'e giderek oranın vatandaşı oldu. Çeşitli memurluk görevlerine getirildi ve i.ö. 86'da Roma'ya ~~#~~ elçi olarak gönderildi.

Çok sayıda önemli Romalı Posidonius'la biraraya geldi. Cicero Rhodes'te, İ.Ö. 78-77 yıllarında onunla birlikte felsefe çalıştı. Daha sonra önemli devlet adamlarından olan Pompeius ~~ona~~ Posidonius'u İ.Ö. 67/66 ve 63/62 yıllarında iki defa ziyaret etti.

Posidonius'un Panaetius'la birlikte felsefe çalıştıktan sonra resmen diğer ekollerle ~~çalışıp çalışmadığı~~ ya da kendi başına (otodidakt) çalışıp çalışmadığı bilinmiyor. Klasik Stoa bölümlemesi olan ~~fiziki~~ "fizik, mantık ve etik" yanında matematik, coğrafya, tarih ve etnografi de çalıştı, doğabilimi onun için çok önemliydi; bu alanda kuramsal incelemelerde bulundu. Posidonius Stoacı olmayan unsurları kattı Stoacılığa ve birçok noktada eski Stoa'ya dair ortodoks kabulleri paylaşmamıştır.

Panaetius ile Posidonius'un aracılığıyla Roma'ya taşınan Stoacılık Roma'da üçüncü ve son dönemini yaşamıştır. Ancak felsefî açıdan içeriğini ilk iki dönemdeki Stoacılardan bu dönemdeki Stoacıların düşünceleri bu ekolü ~~iki farklı açıdan etkilemiş~~ derinden etkilemiştir. Ancak şurası açık ki, bu dönem iki açıdan önceki dönemlerden farklıdır: (1) Hiçbir Romalı Stoacı bu okulun başına resmî olarak geçmemiştir. Romalı Stoacıların bir kısmı ~~ya~~ pedagojik amaçlarla fikirlerini öne sürmüş, hiçbiri resmî olarak diğer okullarla ~~yan yana girdi~~ polemiğe girmemiştir. Her Romalı Stoacı kendi kişisel tercihine bağlı olarak Stoacı ilkelerden bazılarını seçer, bazılarını reddeder. Ayrıca diğer ekollerden istediği ilkeyi

yerinmemesi de serbesttir. (?) Romalı Stoacılar neredeyse tümüyle etiğe ilgi duymuştur. Hiç kuşku yok ki, etik önceden de Stoacılar için merkezî konumdaydı, ancak onlar mantık ve fizikle de uğraşmıştı. Buna karşın Romalı Stoacılar fizik ve mantık açılımı yapmamış etiğe tartışma kabul etmez ölçüde eğilmiştir. Yine Romalı Stoacılar ~~kendi kişisel~~ kendilerinin ve seslendikleri kitlenin kişisel ihtiyaçları için Stoa etiğinden yararlanmıştır.

NOT: Colish burada Roma Stoacılığı olarak adlandırdığı son dönem Stoacılığını Latin Edebiyatının Gümüş Çağına dek düşen Romalı filozoflarıyla birlikte anar ve Latince yazan en eski Romalı Stoacı olarak Seneca'yı gösterir. Dolayısıyla ~~Orta~~ Stoacılığın Roma'daki başlangıç serüveni Orta Stoacılıkta ortamında geçer.

---

* H. H. Scullard, From the Gracchi to Nero: A History of Rome 133 BC to AD 68, Taylor and Francis, 2010: [S. 9-10]

Romalıların Yunan felsefesine ilk tepkisi oldukça sert olmuştur. Bu kaçınılmaz bir sonuçtu, zira Romalılar tümüyle ~~pratik~~ yararcı hedeflerine yönelik olmadıkça, spekülatif incelemeyi gereksiz gören, pratik insanlardı. Hukuk, mühendislik ve mimari dikkat ve mantıksal düşünceyi geliştiriyordu, buna karşın metafizik spekülasyon onların düşünce tarzına oldukça yabancıydı.

Dahası felsefe onların mos maiorum'larına da zarar verebilirdi. Dolayısıyla Yeni Akademia'nın kuşkuculuğundan iğrendiler (uzak durdular) ve Epicurus'un hazcı düşüncesini de reddettiler. En nihayetinde Yunan filozofları İ.Ö. 173 ve 161'de Roma'dan kovuldular.

(s.10) sayfadan - - -

Ancak felsefe içinde etiği de barındırır ve etik yaşama ilişkin pratik bir uğraştır. Bu yüzden Romalılar insanın tanrıyla münasebetine ilişkin yeni bir anlayış getiren ve yeni bir yaşam tarzı öneren stoacılara karşı çok sert olmadılar. Stoacılık gündelik yaşama uyarlanabilir bir yaklaşım içeriyordu.

Dönemin önde gelen Stoacılarından olan Panaetius Roma'ya geldi, aynı zamanda Scipio Aemilianus'un dostluğunu kazandı. Scipio'nun çevresi stoacılığa ilgi duydu ve Panaetius'un rehberliğinde stoacılık Romalı yaşam tarzına uyarlandı.

Daha önceki Stoacılar erdem bilgiye dayandığı için sadece bilgenin erdemli olabileceği görüşünü savunuyordu. Buna karşın Panaetius bilgelik ve erdem yolunda ~~ilerleyenleri~~ ilerleme kaydetmek ~~isteyenleri~~ için ~~...~~ çaba gösterenleri yüreklendirdi. Buna göre bilge artık sadece ~~teorik bir~~ mutlak bir ideal değil, pratik yaşamda gerçekleştiril~~ebilir~~mesi gereken bir ideal haline aldı. ~~Panaetius~~

Önemli!

Panaetius Stoa etiğini Romalı devlet adamının gereklerine (ihtiyaçlarına) uyarladı. ~~ve bu geleneksel Romalı erdemlerinden~~ uygun için ~~(virtus, pietas ve gravitas)~~

Dahası virtus, pietas ve gravitas gibi geleneksel Roma erdemlerinin felsefî karşılığını ortaya koydu. Ayrıca siyaset teorisiyle ilgilendi. Bilgenin aynı zamanda siyasî bir figür olması gerektiğini düşünmemiş olan eski Stoacılardan farklı olarak, Panaetius bilgeyi yeryüzüne indirdi ve onu toplum ihtiyaçlarıyla ilişkilendirdi. Buna göre Stoa bilgesi saygı, sadakat ve birliktelik gibi duygulara sahip olabilir, bununla birlikte bir appetitio quaedam principatus yani yönetme arzusu da besleyebilir; dolayısıyla ahlakî üstünlük pratik siyaset ile ilişkilendirilebilir. ÖNEMLİ

Panaetius bugün mitolojik gördüğümüz tanrıları reddederek ~~bir~~ yeni bir din anlayışı benimsedi. Dini devlet adamının elindeki popüler ~~yöntemler~~ araçlardan biri olarak değerlendirdi. Buna karşın Stoacılar kutsal, aşkın bir tanrıya inanıyordu, evrende bulunan bu aşkın tanrı insanlara ahlak için dinî bir gıda sunuyordu.

Bu tür etik, dinî ve felsefi fikirler Scipio Aemilianus'un çevresinde toplanan entelektüeller grubu tarafından yürütülüyor ve tartışılıyordu. Bu grupta Panaetius ile Scipio yanında tarihçi Polybius, Scipio'nun dostu 'Bilge' Laelius, komedi yazarları Terentius, ~~ve~~ Plautus ~~da bulunuyordu~~ ve, Pacuvius, ve satirist Lucilius da bulunuyordu.

Bu çevrede yapılan görüşmeler ve tartışmalar neticesinde Yunan ve Roma unsurlarının en iyi yönleri kaynaşma imkânı buldu. Cicero bu döneme ~~[illegible]~~ ve bu toplaşmaya bakarak ideal aristokrat ~~kafesinde~~ hükümet şeklini görüyordu.

~~* Stephen Bertman, The Conflict of Generations in Ancient Greece and Rome,~~

* Joseph Plescia, "Patria Potestas and the Roman Revolution", The Conflict of Generations in Ancient Greece and Rome, Ed. Stephen Bertman, B.R. ~~Grüner~~ Grüner, Amsterdam 1976, s. 143-170.

s. 158-159:

Romalı elitler arasındaki en etkili filozoflar Roma'da 15 yıl ders veren Rhodesli Panaetius (Yükümlülükler Üzerine adlı eseri sadece Roma'da geniş kesimlerce okunmamış, aynı zamanda Cicero'ya De Officiis'inde model oluşturmuştur.) ve bir jenerasyon sonra, onun öğrencisi olan Apameali Posidonius'tur. Panaetius adaletin pozitif karakterine vurgu yaparak Scipio çevresinin teorisyeni oldu. Panaetius'un ölümünden sonra onun Romalıların yönetici sınıfı arasındaki siyasi teorisyen niteliğini Posidonius üstlendi. Polybius'un Dünya Tarihi'nin devamı olan ~~a~~ eserinde Roma merkezde bulunuyordu.

Posidonius'a göre Roma Devleti Stoa'cı kozmopolis'in mutlak gerçekleşmiş haliydi! (cosmopolis eventust)
↶ BU ÖNEMLİ ↷

— Polybius'da eserinde Roma devletinin ideal Devletin gerçekleşmiş hali olduğunu söyler. Bu karma bir sistemdir ancak daha sonra, ona göre, oligarşik uzlaşmazlıklardan kaynaklanan çatışmalar ~~nedeniyle~~ ve Gracchus'çu radikal ~~[illegible]~~ hareketler nedeniyle bu ideal halini yitirmiştir. —

Posidonius'a göre Roma devleti ~~[illegible]~~ kutsal Logos tarafından aydınlatılan bir aristokrasinin yönettiği bir sisteme sahiptir, bu sistemde her vatandaş kendi yaşamını adil ve özgürce ~~yaşayabil~~ sürdürebilir.

Panaetius ve Posidonius Roma İmperyalizmini övüp haklı çıkarmakla kalmadı, aynı zamanda diğer ulusları da ~~[illegible]~~ kendi menfaatleri için onun bu karakterini kabul etmeye zorladı, zira Roma devleti kutsal kosmos'un bir icrasıydı.

Ancak Polybius ~~[illegible]~~ İ.Ö. 146'dan sonra Roma'nın ahlaken bir kriz içinde olduğunu da iddia etmiştir. (Roma'nın yönetici sınıfının ahlaki kriz içinde olduğunun emarelerini gösterdiğini söylüyordu.)

* Ellen Meiksins Wood, Citizens To Lords. A Social History of Western Political Thought from Antiquity to the Middle Ages, Verso Pub., 2008.

S. 114:

Roma, tıpkı Atina gibi, küçük bir kent-devlet idi; Atina polis'i gibi Roma Cumhuriyeti de küçük ve ~~sade~~ bir devlet yapısıyla yönetildi. İ.Ö. 265'e kadar cumhuriyet Po'nun güneyindeki güney İtalya'nın büyük bir bölümünü yönetiyordu, Roma dışındakiler ise en geniş anlamda sadece vatandaştı. Bununla birlikte ~~yönetici~~ Roma'nın yönetici aristokrat sınıfı Atina'daki muadilinden daha uyanıklıydı, ~~devleti~~ kendi keskin biçimine göre ~~ve~~ devleti yaşatma arzusundaydı ve kendilerini amatörler olarak yönetmeyi tercih ederek profesyonel ~~devlet~~ devlet aygıtının ortaya çıkmasına uzun süre direndi.

Roma'daki aristokrasi sınırlı dönemler için seçilmiş süreçler aracılığıyla, ~~bir~~ kolektif bir biçimde yönetti devleti her senatör meslekî işbirliğinin (collegiality) ilkelerine tabiydi.

Roma'da siyasi rejim şekli demokrasi değildi, aristokratların yönettiği bir sistemdi...

Bu konuya geri dönmelisin!

s. 127: Stoa felsefesinin Roma'ya gelmesiyle birlikte felsefede görülen temel farklılık Stoacıların eskiye göre kozmolojik, psikolojik ve epistemolojik sorunları bir kenara koyarak sadece etikle ilgilenmiş olmasıdır. Ancak stoacılık tümüyle bir Romalı olgusu olmadan "önce" de (Roman phenomenon) erken dönem Stoacılardan ayrışma, hatta onların kozmolojik ve psikolojik ~~[illegible]~~ ilkelerini reddetme eğilimleri görülüyordu. Cicero'nun birlikte çalıştığı Apameali Posidonius (İ.Ö. 135-51) sadece stoacı etik ideali geliştirmedi, aynı zamanda Stoacı etik ve siyaset anlayışının dayandığı psikolojik ve kozmolojik monizme karşı çıkıyordu. Bu aynı zamanda Roma'ya stoacılığı getiren hocası Rodoslu Panaetius için de geçerliydi. Cicero'nun çok etkilendiği bu iki felsefi şahsiyetin elinde Stoacılık Roma'nın yönetici sınıfının ~~[illegible]~~ arzularını daha fazla karşılar oldu. Önemli

Eski stoacılık köleliğe, imparatorluğa (idareye) ve hatta malvarlığına bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir, oysa ~~[illegible]~~ Panaetius ve Posidonius'un başını çektiği Orta Stoacılık ~~[illegible]~~ "aksine" ~~[illegible]~~ bunları savunmanın felsefi arkaplanını sundu. Çok geçmeden de etikteki bu değişimler stoacılığı Romalı elitlerin değerlerine daha uygun hale getirdi.

(s.128) Panaetius aynı zamanda Stoacılığın da bir öğrencisi olan Romalı general Scipio Africanus ile karşılaştığı Yunanistan'da diğer Stoacı filozoflarla çalıştıktan sonra Cumhuriyetin son döneminde Roma'ya geldi. Daha sonra Atina'ya dönüp orada Stoa okulunun başına geçecekti ama önce Roma'dayken Scipio'ya yakın durdu ve ~~Sto~~ ~~[illegible]~~, Panaetius'un fikirlerini yaymada büyük bir rol üstlenmiş olan ~~[illegible]~~ muhafazakar aristokratların eğilimini gösterdiği Scipio çevresine Stoa etkisini ~~[illegible]~~ anlattı.

(Yazar not düşmüş: Bazı araştırmacılar Scipio çevresini kurgusal buluyor, örneğin Cicero'nun De ~~A~~ Amicitia'sında.)

Panaetius'un fikirlerinin bu muhafazakar aristokratlar tarafından ~~[illegible]~~ tutulmasının nedeni Stoacı etik anlayışını bu kişiler tarafından ~~yüceltilen~~ fazlasıyla yüceltilen belli erdemlere uygun hale getirmesiydi, [örneğin ruh yüceliği ya da yüce-gönüllülük, dürüstlük ya da cömertlik, uygunluk ya da doğruluk, ~~[illegible]~~ azim ya da çalışkanlık]

Yazar bu parantez için ~~not düşmüş~~ kaynak vermiş

Neal Wood, Cicero's Social and Political Thought, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1988, s.48

Daha açık söylersek Panaetius Stoa etiğinin katılığını ortadan kaldırdı, Roma'nın aristokrasisi tarafından karşılanabilir bir hale getirdi.

<u>Panaetius'un önemi</u>: Stoa etiğini bilgeler için değil, sıradan insanlar için uygulanabilir hale getirmek

Stoacılık her daim "ahlakî iyi" ile ahlaken tercih edilip edilmemesi önemli olmayan (indifferens) ancak başka açılardan tercih edilebilir olan "iyi" arasında bir fark görmüştür. Örneğin maddî zenginlik ahlaken bir indifferens'tir, ancak tercih edilebilirdir. Ancak Orta Stoacılıkta bir tür "ikincil" iyi yani ikincil değerler Eski Stoacılığa göre önem kazanmıştır.

Örneğin adaleti ele alalım: Yasallığın terk edildiği bir toplumda adalet, yüce değerlerden ziyade pozitif yasallıkla (positive legalism) ilgilidir. Bu şu anlama geliyor: Katı ahlak ilkeleri var olan Roma uygulamalarına ve ~~yasalara~~ yasa elverdiğince anlaşma koşullarına ve gündelik yaşamın gereklerine, (işte ve siyasette) teslim oluyor. Ancak bu yasallık anlayışı, mutlak evrensel yasanın insan yapımı olan yasadan üstün olduğu yönündeki eski Stoacı kabulünü bastırdı.

Scipio'ların Roma'da üstlendiği rol Stoa felsefesindeki bu değişimlerin siyasî önemini açıkça ortaya koyuyor. İ.Ö. 134'te Tiberius Sempronius Gracchus (genç Scipio Africanus'un ~~ye~~ kuzeni) halk tribunus'u seçildi. Kardeşi Gaius'un yardımıyla, fakir çiftçilerin yararına olacak şekilde kamu topraklarını yeniden dağıtmaya dönük bir tır yasası teklifinde bulundu. Scipio Africanus tarafından Gracchus'un reformlara karşı çıkılmıştı, Roma aristokrasisinde Tiberius'un tribunusluğu düşmanlık doğurmuş ve bunun sonucunda başını P. Scipio Nasica'nın çektiği senatörler ve destekçiler tarafından çıkarılan isyanda öldürülmüştür.

Tiberius'un tır ~~yasası~~ yasası etrafında dönen tartışmalarda, Stoacı ilkelere her iki taraftan da başvurulmuş olabilir. Nitekim daha önceki Sparta devriminde de, toprağın dağıtımına ilişkin ~~fakir~~ radikal programında, eski Stoacılığın eşitlikçi fikirlerinden yararlanılmıştı; bu fikirlere göre cosmos müşterek tek bir logos tarafından yönetiliyordu; her şey ilkece herkese aitti. Bu fikirler Tiberius'u da cezbetmiş olabilir.

Ancak Sparta devriminin uyanışında Stoacı ilkelerin özellikle de Panaetius tarafından yenilenmesi meşruluğuna yönelttikleri tehditler zayıflamıştı.
~~Eğer Gracchus'un reformları eşitlikle ilgili Stoa fikirleri tarafından desteklenebilmişse~~

Eğer Gracchusçu reformlar eşitlik, sosyal adalet ve müştereklik ilkesiyle ilgili Stoacı fikirler tarafından desteklenebilmişse, karşıtı da adaleti var olan yasayla tanımlayan ancak yasayı adillik ve eşitlik kavramlarıyla ölçülü kılan değiştirilmiş Stoacılığa başvurabilirdi de, başvurmuştur da. ~~Bu daha sonraki Stoacı ilkelere dayanan, toprak reformuyla ilgili evre.~~

De Officiis'te Cicero Spartalıların ve Gracchus'ların verdiği zararlardan bahseder. Cicero'ya göre devletin ve kentin temel fonksiyonu her vatandaşa kendi mülkiyetini özgürce ve karışılmadan kullanma hakkını vermektir. Her ne kadar toprak reformcuları eşitlik için bunu yaptığını söylese de, Cicero'ya göre, bu tavırda eşitlik ve adalet yoktur; asırlarca, kuşaktan kuşağa toprak sahibi olan aileler topraklarını başkalarıyla paylaşacak öyle mi? Cicero bu görüşüyle Panaetius'un öğrencisi olan Possidonius'un izinden gitmiş olur, dolayısıyla ona göre, Tiberius cezalandırılmayı hak etmiştir.

* F. W. Walbank, "Political Morality and The friends of Scipio", The Journal of Roman Studies, vol. 55, No: 1/2, Parts 1 and 2 (1965), s. 1–16.

Velleius'a göre (1.13.3) Scipio Polybius ile Panaetius'u (praecellentis ingenio viros) yanı başında "evde ve orduda" (domi militiaeque) tutuyordu, böylece ~~devlet~~ Roma devleti üzerine konuşma fırsatı buldular. Peki, Panaetius da Polybius gibi Kartaca kuşatmasında bulunmuş olabilir mi? Belki ama kanıtı yok. ~~Panaetius'un ilk~~

Panaetius'un ilk ne zaman Scipio ile etkileşime geçtiği bilinmiyor, ancak 140'taki doğu elçiliğinden önceki bir tarihte olabilir, Scipio bu tarihte onu Kıbrıs, Syria, Pergamum ve Atina'ya yaptığı yolculukta eşlik etmesini teklif etmiştir.

~~s.~~ S. 13:

Panaetius Romalılara onların istediği şeyi verdi. Cicero, De Legibus 3.14'te Panaetius'un siyaset üzerine bir kitap yazdığını söylüyor. Panaetius'un bu eserdeki yaklaşımına göre Roma devleti adildir ve doğayla uyumludur, zira hizmetindeki insanlar kendilerine yararlı olup ~~ya~~ yanlış yapmaya meylettirecek kötü güçten yoksundur. ~~Devlet~~ Emperyalist devletin ~~gücü~~ tebası olanlar üzerindeki gücü, tanrının insan üzerindeki gücüyle kıyaslanacaktır ya da aklın

Bu da haliyle evrensel bir yasadır, velut: a natura sumptum nobile exemplum.

— Aynı makale 11. sayfadan devam edeceğim!

6 Şubat 2013 tarihinde Yeditepe Kütüphanesinden aldığım kitaplar:

* Andrew Erskine, The Hellenistic Stoa. Political Thought and Action, Cornell University Press, 1990.

* A Companion to the Roman Republic. Ed. Nathan Rosenstein – Robert Morstein-Marx, Wiley-Blackwell, 2010.

Skydrive'da doktora grubu (klasörü) kurdum, hocayı davet ettim.

8.2.2013

Krallık

düzenini

ile

başlıyorum

* Numa Pompilius ile Pythagoras ilişkisi

Plutarchus aktarımı: Numa'nın bilgili biri ve Pythagoras'ın yakın bir tanıdığı olduğu bildirilse de, bu onun ne Yunan dili ne de bilimi ile hiçbir tanışıklığı olmadığını, erdeme salt kendi çabalarıyla erişecek denli yetenekli ve becerikli biri olduğunu ya da eğitimini Pythagoras'tan üstün yabancı bir öğretmene borçlu olduğunu ileri süren başkaları tarafından kabul edilmez. Kimileri de filozof Pythagoras'ın Numa'nın çağdaşı olmadığını, ondan en az beş kuşak sonra yaşadığını ve Sparta'nın bir yerlisi olan ve on altıncı Olimpiyat'ın Numa'nın kral yapıldığı üçüncü yılında Olimpik yarışta bir ödül kazanan bir başka Pythagoras'ın Italia'daki yolculuğu sırasında Numa ile tanışmış ve ona krallığının düzenlenmesinde yardım etmiş olabileceğini ve Roma kurumları arasında birçok Sparta yasa ve töresinin görülme nedeninin bu olduğunu ileri sürerler. (1. bölüm)

Vurgu: Sparta yasalarının Roma kurumlarının oluşumunda etkisi!

Vurgu 2: ~~Pyt~~ Pythagoras sonrası ~~tatka~~ Pythagoras okuyucular!

~~8.~~ 8. Bölümde: Numa dik kafalı halkını yatıştıra-bilmek için tanrıları yardıma çağırır. Sunaklar, törenler, düzenleyerek ~~h~~ halkın dinî duygularla yumuşamasını sağlar. Daha sonra tanrılara ilişkin doğaüstü korkuları tetikler. Plutarchus Numa'nın bu yatıştırma siyasetinde Pythagoras'tan etkilenmiş olabileceğine dikkat çeker, buna göre Numa'nın siyasetinde olduğu gibi Pythagoras'ın felsefesinde de insanın tanrı ile ilişkileri büyük yer tutar.

Vurgu: Plutarchus burada Pythagoras'ın ~~[illegible]~~ dinî duyguları ayaklandırmadaki Hokkabazvari hareketlerini eleştiriyor görünür ve Numa'nın da aynı yolu kullandığını dile getirir.

O halde Pythagoras da, Numa da dini kullanıyor olabilir mi?

Çıkarım ! önemli ! Roma siyasetinin temsili olan Numa Pythagoras felsefesine uygun olarak dini kullanıyor. Yine ~~din~~ devlet odaklı !!

~~Numa Pytha~~

Pythagoras gerçek kutsallığın akıl yoluyla bulunabileceğini söylüyor, Numa da Roma'da tanrının insan ya da hayvan biçimini taşıyan imgelere izin vermiyor.

Yine 8. bölümde Plutarchus Roma'da Pythagoras'ın Roma vatandaşı yapıldığı iddiasından söz ediyor. Bir söylentiye göre Roma'ya Yunanların en bilgesi ile en yüreklisine birer anıt dikilmesi istenmiş, yetkililer de ~~Numa'ya~~ en bilge olarak Pythagoras'ın en yiğit olarak da Alcibiades'in anıtını diktirmiş. Bu son söylenti Plinius, Naturalis Historia 34.12'de de varmış.

---

* K. R. Prowse, "Numa and the Pythagoreans: A Curious Incident", Greece and Rome, Second Series, vol. 11, No: 1, (Mart 1964), s. 36-42.

s. 36: Romalılar Numa'ya devlet ritüellerinin çoğunu atfeder. (her ne kadar bir kısmının Etrüsklerden, bir kısmının da Yunanlardan geldiğini kabul etseler de).

İ.Ö. 181 yılında Roma'da ilginç bir olay yaşandı. Geleneksel kaynaklar ~~[illegible]~~ sadece detaylarda farklılık içeriyor. Livius anlatıyor ki (40.29.3-14) Janiculum dibindeki ~~tarl~~ arsada toprağı kazıyan işçiler kurşun mühürlü iki taş kap bulmuş. ~~Bi~~ Numa'nın tabutu olduğu düşünülen taşlardan biri boşmuş, diğeri ise bozulmamışken korunmuş iki tomar döküman içeriyormuş. Bu dökümanlardan yedisi Latince yazılmış de iure pontificio, ~~yedisi~~ ~~[illegible]~~ Yunanca yazılmış

yedisi ise Yunanca yazılmış de disciplina sapientiae başlığını taşıyormuş. Livius Sulla dönemi annalisti Valerius Antias'ın bu dökümanların Pythagorasçı öğretiyi içerdiğini söylediğini aktarıyor. Bu iki kutu bulunduğu sırada ~~...~~ katip Lucius Petilius tarafından satın alınmış. Praetor urbanus olan Q. Petilius Spurinus dökümanları kitaptan almış ve onların dinî ötetlere saldırdığını düşünmüşler, ~~...~~ son bir kez gözden geçirilmiş ~~...~~ dökümanlar ~~...~~ belli dinen sakıncalı ~~...~~ düşünceler barındırmıyor diye ancak senatus ~~ki~~ bunların yakılmasına karar vermiş. Plutarchus'a göreyse (Numa 22) Antias bu taş sandıkta yanında tabutta gömülen kitapların on iki ciltten oluşan kutsal yazılardan ve Yunan felsefesi üzerine yine on iki ciltlik bir tomar tomardan oluştuğunu söyler. (Önceki aktarımdan farklı olarak Plutarchus sel baskıları yüzünden bu sandıkların yan yarıma çıktığını söyler.)

13 B Yakılan bu metinlerin Numa tarafından yazılıp yazılmadığı tartışmalıdır.

Ancak Numa'nın Pythagoras'tan etkilendiği yaygın inanılan bir konudur.

Halicarnassuslu Dionysius'a göre Numa, Pythagoras'ın okulunu kurduğu güney İtalya'daki Croton'da eğitim görüyordu, ki bu dönemde kral seçildi. Bazı gelenek-sel durumlara göre Pythagoras, yazı takipçileriyle birlikte, Croton'daki demokratik unsurların başlattığı isyanlar sırasında bir tapınakta öldü. Diğer Pythagoras-lar ise önce Tarentum'a, sonra da oradan Metapontum'a kaçtı ve orada açlıktan öldü. Bu olaylar İ.Ö. altıncı yüzyılın sonunda meydana geldi. Croton'da yaşayanlar Pythagoras okulunu yaktı (İ.Ö. 440–430 arasında). Cicero Pythagoras ile Numa arasında bir bağlantı olmadığını çürütme gereğini hissetti (De Rep. 2.15.28–29, Tusc. 4.1.3) Dionysius'a göre Pythagoras Numa'dan dört nesil sonra yaşamıştır, hatta kralın zamanında Croton şehri de yoktu. Şurası açık ki, Pythagoras Polykrates zamanında yaşamıştı yani Tarquinius Superbus (İ.Ö. 540–510) zamanında. Ovidius ile Plutarchus ise Numa ile Pythagoras'ın bağlantılı (ilişki içinde) olabileceğini yazar

Hocanın tavsiyesi üzerine aşağıdaki kaynaktan notlar tutacağım:

* M. L. Clarke, The Roman Mind: Studies in the History of Thought from Cicero to Marcus Aurelius, Harvard University Press, Cambridge, 1956.

Not: Eseri questia'dan bulup indirdim.

(8.3.2013)

Introduction:

Roma kültürünün gelişimi Roma yayılmacılık tarihiyle yakından ilgilidir. Polybius'a göre başkalarının eserlerini ayak uydurup kendilerinden üstün olanları taklit etmekte ~~[illegible]~~ Romalılardan daha hazır bir toplum yoktur.

Küçük bir şehir-devlet iken, dünya çapında bir imparatorluğa dönüşürken medeniyetin hammaddesini, edebî formları ve ele geçirdiği yerlerin insanlarına ait fikirleri asimile etmiştir.

Roma'nın ~~[illegible]~~ karşılaştığı en önemli entelektüel çevre Yunan'a aitti. Yunan medeniyeti Yunanistan ana karasının ötesine taşmıştı, doğu Akdeniz'e yayılmış ve güneydeki Yunan kentleri vasıtasıyla İtalya'ya bizzat dokunmuştu. ÖNEMLİ Yunan etkileri Roma'ya ilkin buradaki kent-devletler üzerinden gelmiştir.

* Livius Andronicus' da güney Italia'lıydı ve Roma'da latin edebiyatını Yunan ~~izle~~ ~~[illegible]~~ epik eserleri üzerine yazdığı adaptasyonlarla başlattı. (İ.Ö. 3. yy'ın ikinci yarısı)

İ.Ö. 2. yy.'da Roma doğuda hızlı bir şekilde yayıldı. Bu arada Yunan medeniyetinin temel unsurlarıyla yüz yüze bir etkileşim halinde oldu, önde gelen Yunan ~~hocalar~~ üstatlar Roma'ya geldi ders verdi.

Romalılar öğrenmeye hazır çocuklar gibi, kendilerine edebiyatçılar, filozoflar ve çeşitli sanat ve ilimlerde uzman olan kişileri sağlayan Yunanistan'ı fethetti. Bu kişiler Romalı fatihlerin yaşamını zenginleştiriyordu.

Yunan medeniyeti canlı ve yayılmacıydı, dolayısıyla etkisinden kaçmak neredeyse imkânsızdı. Yunanların her branşta uzmanca bilgisi vardı, tecrübeyi öğreten sistematik ders kitapları da. *

Yunanlar kendinden olmayanları kendi dilleriyle eğitti, zira kültürlerinin üstün olduğunu biliyorlardı, dolayısıyla öğretilerini, son öğrencileri olan, Italia'daki barbarların yararına değiştirmek gibi bir düşünceleri olmadı. Felsefesi, bilimi olmayan, bunu metodsal ilkel bir edebiyatı bulunan Romalıların bunları Yunanlardan öğrenmek dışında bir alternatifi yoktu. Romalılar için Yunanlarla temas halinde olmak kaçınılmazdı.

Roma'nın coğrafi konumu da önemlidir! Roma Yunan medeniyetinin temeli yanı başında konumlanmıştı. Kendi dilini ve kültürünü korurken, Yunanların kültürünü kendi belirleyici niteliklerini kaybetmeden benimsemiştir.

__ÖNEMLİ__ Roma'nın Yunan kültürüyle tanışmadan önceki yaşam tarzı ve düşüncesi üzerine kesin tespitler de bulunmak zordur, zira Roma ancak Yunan etkisinden sonra bir edebiyat geliştirmiştir.

__ÖNEMLİ__ Eski geleneğe dönük bakma yitimi zaman içinde Romalılarda geçmişe ~~pişmanlıkla bakma~~ ve tarihsel olarak kabul etmenin zor olacağı ataların erdemleri efsanesine pişmanlıkla bakma anlayışını geliştirdi. Ancak gerçekte durum böyle değildi, eski Romalılarda saf erdemden ziyade ilkel / gelişmemiş fakir çiftçilik eğilimi vardı. (peasant tenacity) ~~Ancak Şurası açık ki Roma vatanseverlik ve toplumsal toplum düşünme konusunda zaman geçtikçe geriye gitmişti.~~

Roma'nın düşmanları olduğu dönemde vatanseverlik duygusu daha kuvvetliydi, buna karşı devleti tehdit eden düşman kuvvetlerinin varlığı azaldıkça bu vatanseverlik duygusu da azaldı.

İmparatorluk döneminde de eski disiplinin hatırası yaşamayı sürdürdü, kendini gençler bu disiplinle yetiştirilmeye devam etti. Bu disiplin kentte, ordugahta ve forum'da ~~ya~~ B sahsetlerle gelen geleneğin bir parçasıydı.

Aileden eğitim

Çocuk toga virilis giyene kadar babası tarafından eğitilirdi, daha sonra babası ya da ~~an~~ ailesi yerine geçen biri tarafından toplum yaşamına katılırdı.

Anne çocuğa evdeki/yurttaki geleneksel ahlakı ~~öğretir~~, baba ise yazıyı ve diğer bilgi unsurlarını öğretirdi. Genç adam ordugahta ve forumda savaş ~~s~~ ve siyaset sanatının sırlarını ~~ve deneyimi~~ görür ve deneyimler edinirdi.

Bu eski Roma eğitimi temelde üç kuruma dayanırdı: Aile, devlet ve din. Ailede pater familias'ın yani babanın çocukları üzerinde mutlak bir ~~ot~~ otoritesi vardı ve evi yönetirdi. Çocuk babadan Romalı karakterinin oluşmasında en güçlü elementlerden olan aile geleneğine sadakati öğrenirdi. Dahası atalarının neler yaşadığını da öğrenir ve ~~ataları taklit~~ onları yaşamı boyunca taklit etme kaygısını

~~Dvt~~ Devlet ise sanki evin bir uzantısıydı. Çiftçi babasından ~~yüzsi~~ kır yaşamının geleneksel yapısını öğrenen çocuk aile varlığını sürdürüp güçlendirmek için çaba ~~[illegible]~~. duyar, hırslı davranırdı, böylece savaş ve siyaset sanatını öğrenmiş bir gence dönüşen birey ait olduğu siyasi ~~[illegible]~~ topluluğun sürdürülmesi umudunu taşırdı, ve onu gelecek kuşaklara aktarırdı.

Aile ile devlet arasındaki yapıştırıcı unsur ise dindi. Çocuk evde geleneğin belirlediği farklı ritüelleri gözlemler ve onlara katılırdı. Toplum yaşamında ise devletin resmî dinsel mevkilerinden birine gelirdi.

ÖNEMLI Birey tanrılara saygı ile devlete hayırlı bir vatandaş olduğunu ritüellerdeki performansıyla da gösterirdi.

Roma dininin bir öğreti ortadı ya da peygamberi yoktu. Geleneğin beslediği bir kült ~~[illegible]~~ ve ritüel unsuru olarak varlığını sürdürdü

Ev, çiftlik ve devlet yaşamı arasında yakın bir ilişki vardı, bu ilişki insanların ~~tanrıla~~ güçlü bir toplum oluşturmasını sağladı. Bu toplumda tanrılarla olan ilişki ~~yasa~~ adlî bir anlaşma üzerine kurulmuş gibiydi, buna bağlı olarak bir vatandaşın diğer vatandaşlarla olan ilişkisi de benzer bir ~~yasal güvence al~~ yasal (ilahî güvence altındaydı. Polybius ~~bir olta~~ bir yerde Yunanların para konusunda ne kadar güvenilmez olduğunu, onların ~~dürü~~ ortağının Romalıların dürüstlüğüyle karşılaştırarak eleştirir. Polybius'a göre bu Romalı dürüstlüğü dinden kaynaklanır.

İ.Ö. 2. yy'da Yunanistan'dan gelmeye başlayan uzmanlar Romalı çocukların eğitiminde önemli değişimlere neden oldu. Seçkin Romalıların çocuklarına verilen eğitimle ilgili olarak iki önemli örneğimiz var. Eski gelenek Censor Cato ile temsil edilir, Cato oğlunun eğitimini tümüyle kendisi üstlenmiştir, ona okuma-yazma ~~öğretmiş~~, yasaları, Roma tarihini öğretmiş, onu mızrak atma konusunda eğiterek silahla dövüşmeyi göstermiş, ata binmeyi ve yüzmeyi öğretmiştir. Yunan kültüründen etkilen yeni yöntem ise Aemilius Paulus'un çocuklarına aldırdığı eğitim ile temsil edilir. Birçok öğretmen, gramerci, filozof, retorikçi, sanatçı ve avcı tutmuştur parayla ki, heykelci

~~Paulus'un görevini Cato'nun yöntemleri desteklemiştir, Yunan eğitim türü giderek tamamiyle uzmanlara dayalı olacaktı~~

Tamamiyle uzmanlara dayalı olan Yunan eğitim modeli Cato'nun eğitim modelini desteklemiştir. İlki entelektüel camiada yayılırken, ikincisi sadece evdeki kısıtlı bir döneme özgü eğitim olarak kalmıştır.

Yunan uzmanlar arasında sadece parayla dolanan öğretmenler yoktu aynı zamanda filozoflar da vardı; bu filozoflar fikirleriyle birlikte geldi, her şeyleriyle yeniydiler kendileri için, ~~[illegible]~~ dolayısıyla tehlikeliler de. Özellikle muhafazakâr kesimler onları tehlikeli görüyordu. Bu yüzden ~~[illegible]~~ çoğu kere otoritelerin Yunan filozofları Roma'dan uzaklaştırdığını görüyoruz. İ.Ö. 173'te 2 Epicureanın kovulduğunu biliyoruz, yine İ.Ö. 161'de retorikçilerle birlikte filozofların da kovulduğu anlatılır. Ancak bu tür eylemlerin ~~[illegible]~~ olumsuz anlamda kalıcı bir etki yaptığı söylenemez, filozoflar yeniden Roma'ya gelmiştir.

1. The Background of Thought in the Ciceronian Age

Geleneksel Romalı eğitimi Cicero'nun zamanına gelindiğinde artık çok geride kalmıştı. Çocuklar üzerindeki ebeveyn etkisi azalmıştı. Ortalama bir Romalı oğullarını profesyonel öğretmenlerle ve hatta kölelerin eline bırakıyordu. Cicero da oğlunu Yunan hocalara teslim etmişti. Çocuğunun eğitimine karıştığında amacı onun eğitimini geleneksel Romalı ahlakı temelinde şekillendirmek değil onun okuldaki çalışmasına yardım etmekti: ~~İki eser~~i: Bu minvalde iki eseri bulunur:

(1) Partitiones Oratoriae
(2) De Officiis

İki eserin temel özelliği ise Yunan kaynaklı yüksek eğitimin temelinde yer alan retorik ve felsefe konulu olmasıdır.

Cumhuriyetin son dönemindeki ailelerin durumu geleneksel Roma aile anlayışına uymaz, zira ~~onlar~~ bu tür "kentli" ailelerde ~~siyasi~~ kimileyin siyasi amaçlarla yapılmış evliliklerle oluşmuş ve kolay boşanmalarla dağılmıştır. Yine geleneksel Roma dini bu tür kentli ailelere nüfuz etmemiştir, dolayısıyla bu tür ailelerden gelenekle bağı kopuktur. Böyle ailelerde yetişen fertleri eğitimini Romalı duygusuna zerre sempati duymayan Yunan filozofları tarafından eğitildiğinden gelenekten daha da uzaklaşmıştır.

Buna karşın kendileri siyaseti ve savaşmayı Yunanlardan öğrenmedi, dolayısıyla geleneğin bir yönde yaşamaya devam ettiğini ~~dışı~~ söyleyerek mantıklıdırlar. ~~Bu~~ Bununla birlikte Yunan siyaset kuramı ~~kend~~ az sayıdaki kişi tarafından ~~öğrenilmiş~~ öğrenilmiş ve ~~yabancılar~~ askeriyeyle ilgili Yunan nitelikleri alınmıştır, ancak bunlar forum, senatus ve ordugâhta deneyimlenen kendi geleneğinin ~~de~~ siyaset ve savaş anlayışını derinden etkilememiştir.

Siyasî yaşamda çıraklık sistemi hala geçerliydi. Cicero babası tarafından Scaevola'ya teslim edilmişti, onun sözlerini aklına kazıyacak, onun bilgeliğinden deneyimlerinden yararlanacaktı. Nitekim Cicero da genç Caelius'a rehberlik etmişti. Ancak Caelius ve arkadaşları atalarının izinde yürüme konusunda pek istekli ve gayretli olmamıştır. İtaat etmeyi öğrenerek yönetmeyi öğrenmeye hevesli olmamıştır. Cicero bu dönemden yakınırken kendi ~~neslin~~ yaşadığı dönemdeki çocukların yasaları bilmediğini, On iki levha kanununu öğrenmek istemediğini söyler. Dahası mahkeme salonunda dava görülürken bile hukukçuların yasaları iyi bilmediğini gören Cicero bunları bilmenin vatanî bir görev olduğunu söyler; ona göre Romalılar kendi kentlerinde yabancı gibidir artık.

Genç bir Romalının temel eğitimi edebiyat ve retorik grammaticus ilmi ve rhetor ilminden oluşur. Retorik Cicero'nun gençliğine dönemine kadar Latince okutulmuştur, ancak bu ilmin tamamını yaygın olarak Yunan unsurlar oluşturur.

Bir Romalının retorik hocasından öğrendiği "iyi" dört erdemden oluşur: Bilgelik, adalet, cesaret ve ölçülülük.

Adalette birtakım erdem ve yükümlülükler vardır, masumları korumak ve suçluları cezalandırmak toplum yaşamını, dostluğu, aileyi ve dini korumak gibi.

Bu retorik erdemlerinin oluşumunda geleneksel Yunan ahlakı ile felsefesinin bir karışımını görüyoruz. Erdemlerin tanımlarında Stoa etkisi vardır, ancak bu tanımları tamamıyla bir felsefe okuluna atfetmek doğru olmaz. Cicero De Inventione'de gençken kendilerinden eğitim gördüğü retorikçilerin görüşlerini yansıtır; bu eserinde erdemler kendilerinde iyi unsurlar olarak tanıtılır, ancak karşı taraf da aynı erdemleri yararlı oldukları gerekçesiyle över.

Cicero'ya göre üç tür arzulanabilir unsur vardır: (1) Bizi kendi başlarına kendilerine çeken unsurlar, (2) yararlı olan unsurlar, (3) ilk iki unsurların nitelik olarak birleşimi olan unsurlar

Erdemlerin en önemlisi olan adalet ~~ate~~ adete pratik yararlılığı bakımından değerlidir. Adaletin kaynağı doğadır, ancak kullanımındaki yararından ötürü adete dönüşmüş unsurlar da vardır. ~~Zamanla bazılarık doğadan kaynaklanan adalet din ve yasalar~~

En nihayetinde Stoacılık ve Epicurusçuluk tarafından ortaya konan karşıt fikirler ~~ustaz~~ ustaca uzlaştırılmış olur Cicero'nun De Inventione'sinde ve retorik eğitiminde.

"ÖNEMLİ" Romalılara göre Yunan ahlak ve felsefe temelli erdemleri (ama özellikle de adalet) hem kendi~~lerin~~lerinde, hem de yararlı oldukları için iyidir. Roma'da iki zıt fikrin (iyilik ve yararlılık) sentezi yapılmış oluyor.

Roma'da öğretmenler (cahillerin derslerini) ahlakî bilinç eğilimindedir ve retorik öğretmenlerinin kullandığı örnekler gösteriyor ki, öğretmenler öğrencilerine sarsılmaz bir ahlak anlayışı kazandırmaya adanmıştır.

"Örnek ilkeler: "yaşamı en tatlı şey olarak gören birinin erdemli bir yaşamı olamaz."

"Mal varlığı asla erdemlerle kıyaslanamaz."

"Bilge biri devleti için bir tehlikeyi göze alır."

Bunlar retorikçilerin öğrencilerine ödettiği öğretilere örnektir.

[Yazar Cicero'nun mektupları üzerinden geç dönem Cumhuriyetin son anlarını yapar.]

DİN

Cicero'nun mektuplarından anlaşıldığına göre dinî inanç kuvvetli bir şekilde duruyor Cicero'da (Cumhuriyette?). Cicero'ya göre doğadaki apaçık işaretleri gözlemleyen biri için tanrıların varlığı kesinkesin. Gökyüzü, toprak ve deniz Iuppiter tarafından yönetiliyor. Yaşamdaki iyilikler ondan gelir, kullandığımız ışık ve soluduğumuz hava.

Tanrılar insanların düşüncelerini ve isteklerini bilir. Bazen onların hatalarını göz yumsalar da iyiyi ödüllendirip kötüyü cezalandırmaktan geri durmazlar.

Dinî birikimin en iyi öğretmeni Roma geleneğidir. filozofların ~~eserleri~~ kutsallığın doğasıyla ilgili yazıları eski Romalıların bilgeliğine dayanan Roma tüm halkları ve kurumları hoşgörü zemininde ~~et~~ buluşturmuştur.

~~Gerek bu~~ Romalıları seçen temel kanı: Tanrılar Roma'yı korumuş ve onun bir imparatorluk olmasını sağlamıştır.

Devleti idare eden şey akıldan ziyade birçok tanrılardır. Catilina tehlikesini ortadan kaldıran onlardır, her ne kadar Cicero başrolü üstlenmişse de.

Cicero vatansever bir duyguyla dine atıfta bulunur, Capitolium'un gölgesinde kendini kalbinde konumlar. Onu güdüleyen unsur eski kent vatanseverliğidir. Cicero'nun ~~yada~~ genelde seslendiği tanrılar: Iuppiter, Iuno, Minerva, Penat'lar ve Vesta.

~~Cicero~~

ÖNEMLİ Roma vatanseverliğinin dini saygıdır!

AİLE

Aile sadakati ile vatanseverlik arasında ilişki vardır Cicero'nun eserlerinde. Ailemizi el üstünde tuttuğumuz, zira yaşamımızı, mülkiyetimizi, özgürlüğümüzü ve vatandaşlığı ondan alırız. Doğa insanı ailesine ve ebeveynlerine / çocuklarına bağlar.

Pietas (kişinin ~~at~~ ebeveynine sadakati) diğer erdemlerin kaynağıdır.

Ülke
Ülkemiz ise hepimizin ortak babasıdır, hiçbir şey ondan daha yakın ve sevecen olamaz.

Cicero'nun konuşmalarında en ilgi çekici olan şey geleceğe duyulan inançtır. İlerleme, reform, gelişim kavramlarının Cicero'nun siyasi ideallerinde bir yeri yoktur. 'Novae res' Roma siyaset terminolojisinde devrime denk düşer. Cicero yenilik arayışında olan insanları (novarum rerum cupidi) barışı baltalayan insanlar olarak görür (turbulenti homines). Devlet bir kişilere karşı korunmalıdır, ~~şey~~

Geleceğe duyulan inanç Roma'ya özgü siyasi ideallere duyulan inancı da içerir. Bu ideallerden en önemlisi libertas'tır.

Roma bir zamanlar krallar tarafından yönetiliyordu; ~~adam kraal~~ krallığın izlerinin silinmesi Roma libertas'ının kuruluşu ve mutlakiyetin yok edilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla libertas kazanılıp da büyük gayretlerle geçmişten bugüne aktarılmış bir değerdir. Bu değer Roma'nın hakim olduğu diğer tüm devletlerde de izlerliğini korur.

Diğer bütün uluslar köleliğe katlanabilirlerken, Roma katlanamazdı. Bunun nedeni şudur: Diğer halklar acıdan ve zahmetten kaçar, dahası onlardan uzak olmak için her şeye katlanabilirlerdi. Buna karşın Romalılar eski gelenek tarafından tüm düşünce ve eylemlerinde onur ve erdeme yazgılı kılınmıştı.

Yunanlar için özgürlük kentin unsurlarından eşit bir şekilde yararlanmak anlamına geliyordu, Romalılar içinse belli hakların sınıflar tarafından kullanımı demekti.

Cicero'ya göre eski Romalılar kendi topraklarını ekip biçti ve başkalarının topraklarına göz koymadı. Bu şekilde Roma'yı değersiz küçük bir kentken bir imparatorluğa dönüştürdüler.

Yaşamları sadeydi. Kamu yaşamında ise sadece devletin onurunu ve şanını düşündüler. Erdemli, paylaşımcı, dayanıklı, ağırbaşlı ve katıydılar.

Sorumluluklarının bilincindeydiler ve sadıktılar. Yasaları kesin ve adil bir şekilde uyguluyorlardı. En küçük meselelerde bile gelecekteki olayları öngören siyasi bir bilgelik örneği sergiliyorlardı.

Cicero geçmişe baktığında eski Romalıların saygıya layık olduğunu ve tapınmayı hak ettiğini düşünüyordu. Oysa yaşadığı günün insanlarında eskilerin erdemini göremiyordu. Dürüstlük geçmişte kalmıştı, devlet ölmek üzere olan bir hasta gibiydi.

Eski siyasî disiplin tümüyle kaybolmuştu. Eski tolerans vahşilik ve insanlık-dışı davranışlara yerini ~~bırı~~ bıraktı.

Önemli
Genel olarak bakıldığında Roma'da siyaset ahlak üzerine inşa edilir. Cicero'nun anlatımına bakılırsa ~~bir~~ resmî bir göreve gelecek kişide iyilik, doğruluk ve dürüstlük aranırdı, bilgi ve deneyimden ziyade. (Ancak zamanla bu durum da zarar görmüştür.)

Romalıların bilhassa önem verdiği erdemler nelerdi? Her şeyden önce erdemin kendisi (virtus). Konuşmalarda sık geçer. Romalılara göre erdemli insan güçlü bir zihne sahip olup kendisini kontrol edebilen ölçülü ~~bir~~ biridir, tüm hazları küçümser.

<u>Virtus</u> bazen <u>constantia</u> ve <u>gravitas</u> kavramlarıyla birleşir, bunlar Romalıların en ~~se~~ önem verdiği nitelikler olmuştur. ~~Romalı~~ İdeal Romalı magnitudo animi'ye sahiptir, yani ruh yüceliğine. Böylece tehlikeyi önemsemez.

Erdemli Romalının ~~ko~~ karakterindeki nitelikler:

Sadakat, doğruluk, dürüstlük, tutumluluk ve kendine hakim olmak, dindarlık, hoşgörü, insancıllık ve dost canlılık.

Marcellus'un hoşgörülülüğünün virtus ve fides olarak okunmuştur. Scipio Africanus ise kaygısını bastıran biri olarak hatırlanır. Mansuetudo Pompeius'un erdemidir. Catulus insancıllığıyla övülür, Caesar ise clementia'sı ile.

Cicero kendisinin doğuştan yumuşak başlı ve dindarlığa meyilli olduğunu söyledi. Ancak devlet yaşamında karşılaştığı anormal koşullar onu sert bir karaktere kazandırmıştır. Cicero'ya göre ülkesi için ölenler ~~ölüm say~~ ölmüş sayılmaz, ölümsüzlük kazanmış olur. Bir insanın kazanabileceği en yüce değer onurdur, zira ölen birisi yaşayanların hatırasında yaşamaya devam eder.

Cicero hitabetinin felsefeye dayanmasından memnundu, konuşmaları felsefî ~~afo~~ düşüncelerle doluydu.

Cicero Pro Marcello'da dürüstlük ve bilgeliğin sadece en yüce değil, aynı zamanda tek iyi olduğunu belirtir.

Philippicae Söylevlerinde ise yasa doğru eylemi destekleyip kötüyü yasaklayan kutsal güçten değmez olan doğru akıldır. Bu anlayışta Stoacılığın izini buluruz.

Cicero'nun döneminde Epicurusçular sayısı az değildi, ancak azınlığın felsefesi olarak görülüyordu, kolayca görütülebiliyordu Epicurusçuluk ya da kabul edilemez bulunuyordu

Cicero'nun konuşmaları bir felsefe okuluna eğilim gösterecekse bu Stoacılık olmuştur, zira bu felsefe okulunun görüşleri zorlanmadan Roma geleneğine nüfuz etmiştir.

Cicero'nun konuşmalarının yaygın niteliği / tonu ahlakidir. 5yy. Atina'sında siyasi hitabet tümüyle ahlaktan ayrılabiliyordu; Thucydides'in bir aktarımına göre Atina'da Cleon'un intikam arzusuna ahlaki değil yararcılık bağlamında karşı çıkılmıştı. Bu Roma Curia'sına uygun bir durum değildir. Oratorun davayı kazanmak için kullandığı yöntem ne kadar şüpheli olursa olsun ya da güç yarışında ne kadar ilgi çekmeye odaklanmış olursa olsun, son tahlilde genel kayda değer yaklaşıma uymaya ve yüce gözdelere göre hareket etmeye önem verirdi.

Cicero'nun konuşmaları ile felsefe eserleri arasındaki ~~fark~~ temel fark şudur: Konuşmaların genel ~~hava~~ havası Romalıdır ve geleneğe bağlıdır. Felsefe eserleri ise Yunan havası taşır. Örneğin dinle ilgili olarak:

— Konuşmaları dinin zolunun zayıflatılamayacağını savunurken, De Natura Deorum ve De ~~???~~ Divinatione akılcı ve kuşkucu bir tavır izler.

Felsefe çalışmalarındaki Yunan havası, formüle olmamıştır.

Konuşmalarındaki deyişler Cicero'nun kendi felsefe çalışmalarından ziyade retorik dallarının geleneksel ders kitaplarından alınmıştır. (Herkesçe bilinen deyişlerdir bunlar.) Örneğin bir konuşmasında şunu okuruz: "Açgözlülük gösterişten doğuyor olmalıdır, açgözlülükten ise rezil cüret doğar, bundan da tüm ... ve suç eylemleri doğar." Ad Herennium'da da şöyle der: "Budalalık düşüncesizliğin ardından ... doğurur, bu ... açgözlülüğü doğurur ve açgözlülük insanları her türlü ... yapmaya iter." Cicero henüz gençken ... yazdığı konuşmalarda retorik okulunda öğrendiği temel ahlak ilkelerini yansıtır, bu özellikler tümüyle Stoa felsefesine mal edilemez ancak bu ilkeler Cicero'nun döneminde retorik okullarında ve

genel olarak Roma'daki felsefî ve diyalektik dersler eğiliminin Stoa yönünde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

2. Epicurusçuluk

Retorik ve felsefe Yunan dünyasındaki iki temel entelektüel disiplindi ve bu sahalardaki hocalar Roma'da aktif eğitmenler olarak görev almıştır. Ancak Roma'daki filozofların durumu retorikçilerin durumuna nazaran daha zordu. Zira Yunan retorikçiler Roma'da konuşmaya ve dinlemeye hazır bir entelektüeller ve öğrenci grubu bulmuştu. Genel konuşmaya, Roma'da muhalefet edilmiyordu ancak filozofların getirdiği ve tartışmaya açtığı bazı fikirler geleneksel Roma anlayışıyla çatışıyordu ve otorite nezdinde rahatsızlık yaratabiliyordu. Dolayısıyla retorik eğitimi entelektüellerin ve öğrencilerin sivil ve askeri bürokrasideki kariyerlerini doğrudan etkilerken, felsefe kişisel ilgi alanı olmaktan öteye gitmiyordu. Dolayısıyla retorik ne kadar önemliyse, felsefe bir o kadar "gereksiz" bir ilgi alanıydı.

Ayrıca retorikte en temel konularla ilgili olarak temel bir uzlaşı vardı, buna karşın felsefede neredeyse her konu tartışmaya açık olmakla birlikte, birçok farklı ekol ortaya çıkmıştı. Bununla birlikte İ.Ö. birinci yüzyılda ~~felsefey~~ Roma'da felsefeye karşı büyük bir karşı çıkış ~~ve olumsuz bir tutum~~ ~~g~~ olmamış, Yunan filozofları istekleri gibi Roma'ya gelmiş ve gençleri eğitmiştir. Felsefe öğretmek kadar öğrenmek de serbest olmuştur, hatta ~~isteyenler~~ insanlar istedikleri felsefe okuluna katılmıştır. Öyle ki Cicero bir eserinde ~~çoğu~~ henüz felsefe konularını değerlendiremeyecek yaşta ve birikimde olmamalarına rağmen, tüm ekolleri dinlemeden ilk duydukları ekolün öğretilerini sorgusuz kabul ~~ettikleri~~ eden gençleri eleştirir. Ona göre her ekolün görüşü ~~okunmalı~~ öğrenilmeli, ve ~~sa~~ bunun sonunda bir değerlendirme yapılmalıdır. Cicero'nun kendisi de farklı felsefe ekollerine mensup hocalardan ders almıştır.

— Stoicism —

Stoacılık Romalılara daha uygun bir felsefe etkiliydi. Yerleşik din anlayışıyla uyumluydu. Stoacılar kehanet anlayışını da onaylıyordu. Onlar Romalıların içsel bir duyguyla inandığı birçok şeyi akıl yoluyla kabul etmişti: örneğin bir insanın çocuklarını sevmesinin doğal ve toplum yaşamında rol üstlenmenin doğru olduğuna ilişkin mantıklı argümanlar sunuyorlardı.

Öne sürdükleri erdemli karakter ideali Maiores nostri'den gelen yükümlülük ve kendini feda etme anlayışına birebir uyuyordu. Eğer Cicero'ya kulak kabartırsak gravitas, constantia, ve magnitudo animi gibi erdemler gerçekten de Romalılara özgüyse, o halde eski Romalılar Stoacılıkla karşılaşmadan önce de Stoacı sayılmalıdır, zira bu erdemler Stoacı ahlak anlayışının temelinde yer dır.

Bununla birlikte kimi Stoacı unsurlar ~~Roma~~ ~~yeteneğine tam uy~~ Roma'daki bireysel ve toplumsal yaşam anlayışına uymaz, örneğin ~~bireyin~~ Stoacılar bireyin tüm duygularından sıyrılarak bilge olacağını düşünür, bunun yaşamda gerçeğe dönüşmesi neredeyse imkansızdır

Dahası Stoacılara göre ~~talihin~~ dünyevi mal varlığının ve kazancın hiçbir önemi yoktur, onlar talihin insana geçici olarak verdiği değersiz şeylerdir, dolayısıyla küçümsenmeleri gerekir. Oysa Romalılar için dünyevi mal varlığı önemlidir ve korunmalıdır.

Stoacılığın Roma'daki etkisi İ.Ö. ikinci yüzyılın ortalarında ilk defa hissedildi. Polybius Scipio Aemilianus'a o dönemde Roma'ya gelen eğitimli Yunanlar arasında alışmalarına yardım edecek kişileri bulabileceğini söyler. Bu Yunanlar arasında İ.Ö. 144 civarında gelip de Scipio'nun arkadaşı ve takipçisi olan Stoacı Panaetius'da vardı. Tiberius Gracchus'un da yanında bir Stoacı filozof vardı: Cumae'li Blossius. Bu dönemde Stoacılığı benimseyen önemli Romalılardan bazıları şunlardır: Q. Aelius Tubero, Q. Mucius Scaevola, C. Fannius, P. Rutilius Rufus. Bunlardan sadece bir tanesi tam bir Stoacı olarak yaşamıştır: Rutilius Rufus özel yaşamındaki masumiyeti ve kamu yaşamındaki dürüstlüğüyle anılmıştır.

Cicero döneminde ise Stoacılık güçlü bir şekilde temsil edilmemiştir. Bunun tek istisnası Genç Cato'dur. Stoacı ilkelerle yaşamış ve ölmüştür. Dürüstlük, cesaret, kendini kontrol etmek ve kesin ilkelerini hayata geçirirdi. Lucanus'un Pharsalia'da söylediği gibi haz, eylemlerine asla karışmazdı eylemlerinde Cato'nun.

Urbi pater est urbique maritus.

Polybius, 6. kitaptan notlar

* Romalılar Kartaca savaşları döneminde başka hiçbir ulusun deneyimlemediği kadar hızlı ve aşırı bir değişimi deneyimledi.

* Yunan dünyasında yükselip çöken birçok devlet vardır, bu devletlerin yükseliş ya da çöküş nedenlerini incelemek kolaydır, çünkü iktidar yapıları basittir. Buna karşın Roma devletinde yönetim sistemi karmaşıktır, dolayısıyla onun mevcut durumu ve geleceği hakkında kestirimde bulunmak çok zordur. Dahası Roma'daki kamu ve özel yaşam hakkında az şey biliniyor olması, yine onun geleceğini okuma da işimizi zorlaştırır.

* Devlet yönetim biçimleri yani rejimler hakkında bilgi sahibi olanlara göre üç yönetim ~~rejimi~~ şekli vardır: Krallık, aristokrasi ve demokrasi. Sırası açık bi en iyi yönetim şekli bu Platon'un karışımdır. Bu sadece teoride böyle değildir, pratikte de Lycurgus'un Sparta devletindede bunun böyle olduğunu gördük.

Roma'da siyaset ve felsefe ilişkisi

Roma'da siyaset ve felsefe ilişkisi yüksek lisans doktora çalışmamda i.ö. ikinci yüzyıldan itibaren etkisinin Roma'da etkisini göstermeye başlayan felsefe ile geleneksel siyaset anlayışı arasındaki etkileşimi inceliyorum. Bu çerçevede farklı felsefe ekollerinin Romalı entelektüellerde ve devlet adamları tarafından nasıl yorumlandığını irdeleyip irdeleyip felsefî düşüncelerin Roma'da, egemen olan devlet odaklı siyaset anlayışının etkisinde kalarak kalmadığını, değişikliğe uğrayıp uğramadığını, ve hangi ilkelere göre kabul görüp görmediğini ortaya koymaya çalışıyorum.

Yukarıda çizdiğim genel çerçeveye uygun olarak bu çalışma döneminde öncelikli olarak

Bu çalışma döneminde öncelikli olarak felsefeyle karşılaşmadan önceki ve karşılaştığı dönemdeki genel Roma kültürü üzerine inceleme yaptım. Bu inceleme neticesinde vardığım bazı önemli sorular şunlardır:

Geleneksel, efsanevi tarihe göre i.ö. 753'te kurulduğu düşünülen Roma küçük bir kent-devletken zaman içinde bulunduğu İtalia yarımadası yarımadasına hakim ve sonra tüm Akdeniz coğrafyasına hakim olmuştur. olan büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür.

Bu süreçte ilkin krallık, sonra cumhuriyet ve en sonunda imparatorlukla yönetilmiş olan Roma'nın yayılmacılık karakterine cumhuriyet döneminde yerleş-miştir. Cumhuriyet döneminin ortalarına kadar farklı ~~kültür~~ toplum ve kültürlerle olan etkileşimi az olduğu için daha çok, kapalı bir toplum ve kültür özelliklerine sahiptir. Çiftçiliğin temel geçim kaynağı olarak üzere, bu kapalı toplumun barış ve savaş dönem-lerindeki karakterini de şekiller: Bu döneme özgü ideal Romalı tanımı "Barış döneminde çiftçi, savaş döneminde asker" ya da Latince ifadesiyle kısaca agricola-miles'tir! ~~Başka kişisel ... ve ...~~ Cumhuriyetin son iki yüzyılında ve imparatorluk döneminde mos maiorum yani atalara geleneği olarak anılan bir dizi erken eski Romalılık karakterini detaylandırır. Buna göre Roma'nın yakın çevresindeki düşmanların varlığı Romalıları vatanseverlik duygusu daha kuvvetli olan bireylere dönüştürmüştür. ~~Ata geleneği bunlar~~ bu ~~Romalılar Bu Romalıların~~ Özgür ~~ve~~ (Patricii) veya yarı özgür (Plebs) halk katlarından olan bu bireyler